

บทที่ 5

สังเคราะห์ผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัย การเพิ่มศักยภาพการจัดการขยะเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเองของชุมชนในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนทุกภาคส่วน ในพื้นที่ทั้งหมด 15 พื้นที่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยในครัวเรือน เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการขยะที่ดีที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการตนเองที่ดี ที่นำไปสู่ความสำเร็จและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น จากการศึกษาวิจัยได้รวบรวมข้อมูลทำการวิเคราะห์ตามรายประเด็นต่างๆภายใต้บริบทพื้นที่ โดยการจัดเวทีชาวบ้าน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดบทเรียน การจัดการความรู้และการถ่ายทอดเทคโนโลยี ซึ่งผลการสังเคราะห์ข้อมูลนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

5.1 บริบทพื้นที่

ในการดำเนินการวิจัยมีการเตรียมพร้อม ด้านนักวิจัย นักวิชาการ พื้นที่เป้าหมายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้เชิญหัวหน้าโครงการย่อยและผู้ร่วมวิจัยในพื้นที่เข้าร่วมประชุม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการวิจัย ร่วมวางแผนดำเนินการวิจัย และบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ในการเตรียมพื้นที่เป้าหมายทั้งหมด 15 ตำบล จาก 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น หนองคายและบึงกาฬ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีนักวิจัยในพื้นที่มาจากหน่วยงานท้องถิ่นคือองค์การบริหารส่วนตำบลทำหน้าที่ประสานงานและอำนวยความสะดวก ซึ่งต้องใช้ช่องทางการสื่อสารหลายช่องทาง เพื่อให้การทำงานขับเคลื่อนไปได้ตามเป้าหมายในระยะเวลาที่กำหนด ผลการศึกษาบริบทพื้นที่สรุปได้ ดังนี้

5.1.1 บริบทด้านการจัดการขยะ

หลังจากลงพื้นที่เป้าหมายทั้ง 15 พื้นที่ เก็บรวบรวมข้อมูลและทำการสังเคราะห์ข้อมูลสามารถแบ่งกลุ่มพื้นที่ ออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ

- 1) กลุ่มที่ยังไม่มีรูปแบบการดำเนินการจัดการขยะที่ชัดเจน

จากการสังเคราะห์บริบทพื้นที่พบว่า ชุมชนยังไม่มีแผนและนโยบายในการบริหารจัดการขยะที่เป็นรูปแบบในระดับตำบล พอสรุปภาพรวมได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

1.1) ชุมชนมีการจัดการขยะด้วยตนเองในระดับครัวเรือน เช่น มีการคัดแยกขยะขาย การแยกขยะอินทรีย์ไปทำปุ๋ยและนำไปให้อาหารสัตว์เลี้ยง และการเผาการฝังกลบขยะในพื้นที่ส่วนตัว ซึ่งมีการปฏิบัติบางครัวเรือนและการกระจายในพื้นที่ทั้ง 11 พื้นที่ โดยเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีการบริการถังขยะและไม่มีบริการถังขยะจากองค์การบริหารส่วนตำบล

1.2) ชุมชนไม่ได้มีการจัดการขยะ เนื่องจากมีการบริการถังขยะจากองค์การบริหารส่วนตำบลครั้งเรือนละ 1 ถังโดยเสียค่าบริการเก็บขยะเดือนละ 20-30 บาทต่อครัวเรือน ทิ้งภาระให้องค์การบริหารส่วนตำบลดูแล จึงเป็นสาเหตุให้ชุมชนทิ้งขยะลงถังรวมโดยไม่มีคัดแยกขยะ เกิดขยะล้นถัง การหมักหมม ส่งกลิ่นเหม็นและมีสัตว์พาหะนำโรค และสะสมพฤติกรรมเคยชินจนขาดจิตสำนึกและทัศนคติที่ดีต่อการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมชุมชน

1.3) ชุมชนนำร่องการจัดการขยะ กลุ่มนี้ก่อตั้งขึ้นจาก 2 ลักษณะคือมาจากนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลและมาจากผู้นำชุมชนและลูกบ้านที่มีทัศนคติและจิตสำนึกที่ดีต่อการจัดการขยะในครัวเรือนและชุมชนสะอาดน่าอยู่ โดยมีปัจจัยที่หนุนเสริมคือได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานภาครัฐนอกพื้นที่ ซึ่งการดำเนินการในภาพรวมพบว่า มีชุมชนที่สำเร็จเริ่มมีรูปแบบและกำลังขยายผลไปหมู่บ้านอื่นในตำบลเดียวกัน และมีบางชุมชนที่กำลังดำเนินการและขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

จากการสังเคราะห์ภาพรวม กลุ่มพื้นที่ที่ยังไม่มีรูปแบบการดำเนินการจัดการขยะที่ชัดเจนพบว่า ตัวแปรหรือเงื่อนไขที่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ได้แก่

1. ปัญหากองขยะสะสมมานานที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข
2. ยังไม่สามารถสร้างกลุ่มจิตอาสาช่วยผลักดันในการขับเคลื่อนในชุมชนได้
3. ขาดผู้นำที่เข้มแข็งในการตัดสินใจและการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ
4. ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน
5. การส่งเสริมให้ความรู้ในการจัดการขยะอย่างถูกวิธียังทำได้ไม่ทั่วถึง
6. ขาดงบประมาณในด้านการบริหารจัดการและกำจัดขยะ
7. ผู้นำชุมชนยังไม่ให้ความสำคัญ และการสื่อสารที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ

8. ด้วยเวลาที่จำกัดจึงไม่สามารถดำเนินการให้เกิดเป็นรูปธรรมได้อย่างทั่วถึงเพราะพฤติกรรมกาทิ้งขยะไม่ถูกวิธีและสะสมมานาน

2) กลุ่มที่มีรูปแบบการดำเนินการจัดการขยะที่ชัดเจน

จากการสังเคราะห์บริบทพื้นที่พบว่า ทุกพื้นที่กลุ่มนี้มีแผนและนโยบายในการบริหารจัดการขยะที่เป็นรูปแบบในระดับตำบล มีโครงการ กิจกรรมรณรงค์ขับเคลื่อนไปทั้งระบบ และต่อเนื่อง ซึ่งแบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1) ชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะ ได้แก่ ตำบลศรีณรงค์ อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ หมู่ 13 บ้านยางน้อย ได้รับนโยบายจากองค์การบริหารส่วนตำบลศรีณรงค์ร่วมมือกับผู้ใหญ่บ้านและลูกบ้าน ซึ่งมีความพร้อมในการนำร่องเป็นชุมชนต้นแบบการจัดการขยะ ดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2557 จนถึงปัจจุบัน รูปแบบการจัดการขยะประกอบด้วย มีโครงสร้างการบริหาร มีกรรมการสภาหมู่บ้าน กฎระเบียบและกติกาหมู่บ้าน มีโครงการและกิจกรรมขับเคลื่อน มีภาคีเครือข่าย การให้ความสำคัญกับเยาวชนต้นกล้าที่เชื่อมโยงระหว่างครอบครัวกับชุมชน โดยก่อตั้งชม.น้อย (ยุวกรรมการ) ให้มีส่วนร่วมทำความดี จิตอาสาและสร้างเสริมจิตสำนึกที่ดีในกับเยาวชน จากผลการดำเนินงานมาทำให้หมู่ 13 เป็นชุมชนต้นแบบและเป็นแม่ข่ายด้านการจัดการขยะให้กับหลายพื้นที่ ทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และปัจจุบันมีการขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านอื่นๆในตำบลเป้าหมายคือให้ชุมชนมีการจัดการตนเองด้านการจัดการขยะครบทุกหมู่บ้านทั้งตำบลศรีณรงค์

2.2) พื้นที่ที่มีการจัดการขยะในระดับตำบล ได้แก่ ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ตำบลหนองพันทา อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ และตำบลบัวตูม อำเภอโซ่พิสัย จังหวัดบึงกาฬ ทั้ง 3 พื้นที่นี้ มีแผนและนโยบายการจัดการขยะจากองค์การบริหารส่วนตำบล ชุมชนมีการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางคือระดับครัวเรือนจนถึงปลายทาง เช่น มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้งและแยกขยะขาย การแยกขยะอินทรีย์นำไปเป็นอาหารสัตว์เลี้ยงและนำไปแปรรูปทำปุ๋ย ส่วนขยะที่ขายไม่ได้นำไปเผาหรือฝังกลบในพื้นที่ส่วนตัว

จากการสังเคราะห์ภาพรวมพบว่า ปัจจัยหรือตัวแปรที่หนุนเสริมให้การจัดการขยะทั้ง 3 พื้นที่นี้เกิดความสำเร็จ เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและมีขับเคลื่อนทั้งระบบ ได้แก่

2.2.1 มีแผนและนโยบายที่ชัดเจน

2.2.2 มีเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน

2.2.3 มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล

2.2.4 มีสภาชุมชน กรรมการและคณะทำงาน

2.2.5 ผู้นำเข้มแข็งและเห็นความสำคัญ

2.2.6 ชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม

2.2.7 มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนที่เอื้ออำนวย

2.2.8 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีเครือข่าย เช่น โรงพยาบาลส่งเสริม

สุขภาพตำบล โรงเรียน วัดและสำนักงานสิ่งแวดล้อมจังหวัด และผู้รับซื้อขยะ

2.2.9 มีโครงการและกิจกรรม เช่น ธนาคารขยะ กองทุนขยะสะสม เงินทองค้ำครองฉาปนกิจ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขยะและเศษวัสดุทางการเกษตร กลุ่มแปรรูปปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอัดเม็ดและน้ำหมักชีวภาพ ประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุเหลือใช้ โครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุด้วยการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากขยะและการประดิษฐ์นวัตกรรมช่วยออกกำลังกายจากขวดพลาสติก

2.2.10 มีกฎกติกา ระเบียบแนวปฏิบัติ

2.2.11 มีกลุ่มจิตอาสา

2.2.12 มีงบประมาณสนับสนุน

5.1.2 บริบทด้านสภาพปัญหาการจัดการขยะ

สภาพปัญหาด้านการจัดการขยะทั้ง 15 พื้นที่ในภาพรวมพบว่า ลักษณะของปัญหา มีปัญหาคล้ายๆกัน ตามปัจจัยของแต่ละบริบทพื้นที่ซึ่งแบ่งออกได้ 6 ปัจจัย ดังนี้

- 1) **ปัจจัยด้านหน่วยงานรับผิดชอบ** ไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ทำให้ชุมชนขาดความมั่นใจ ไม่มีพลังขับเคลื่อน
- 2) **ปัจจัยด้านผู้บริหารและผู้นำ** ผู้บริหารและผู้นำไม่ค่อยให้ความสำคัญ ขาดความร่วมมือ การประชาสัมพันธ์ไม่มีประสิทธิภาพ
- 3) **ปัจจัยด้านพฤติกรรมและจิตสำนึกของชุมชน** การมีส่วนร่วมของชุมชนยังไม่มากพอในหลายชุมชน ขาดความสามัคคี ขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะและการจัดการขยะ ขาดการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ในครัวเรือนยังไม่มีรูปแบบการคัดแยกขยะที่ชัดเจนจึงทิ้งรวมกัน ทิ้งขยะไม่เป็นที่ เช่น ข้างถนน ที่สาธารณะ
- 4) **กิจกรรมและความรู้ความเข้าใจของคนในชุมชน** สมาชิกในชุมชนบางส่วนยังไม่มีความรู้ในการคัดแยกขยะ ขาดความรู้วิธีการคัดแยกขยะแต่ละประเภทต่างๆและวิธีการกำจัดขยะที่ถูกวิธี การดำเนินงานการขับเคลื่อนขาดความต่อเนื่องและยั่งยืน
- 5) **ปัจจัยด้านสิ่งเอื้ออำนวยและส่งเสริม** ค่าใช้จ่ายในการกำจัดขยะสูง ไม่มีถังขยะแยกประเภท ไม่มีรถเก็บและขนย้ายขยะ การให้บริการการเก็บขยะไม่ถูกวิธี เช่น เก็บขยะจากถังรวมกันใส่รถขนขยะ และการนำขยะไปกองรวมกันที่บ่อพักขยะซึ่งทำให้เกิดการเน่าเหม็น ส่งกลิ่นเหม็นและสัตว์พาหะนำเชื้อโรคต่างๆ
- 6) **ปัจจัยด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม** บางพื้นที่มีโรงงานขนาดเล็กขนาดใหญ่ใกล้ชุมชนทำให้มีประชากรจำนวนมากขยะก็เพิ่มปริมาณตามตัว มีขยะล้นถังทำให้เกิดแหล่งเพาะเชื้อโรค สารเคมีและสารพิษตกค้าง ทำให้สภาพแวดล้อมไม่สวยงามสะอาดตา

5.2 ผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนการจัดการขยะ

ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยจัดเวทีชาวบ้านระดมความคิด และสังเคราะห์ข้อมูลได้เห็นรูปแบบการจัดการขยะ ปัญหาอุปสรรคและความต้องการของชุมชน ทีมวิจัยจึงได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการและกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อให้เติมเต็มความรู้ ความเข้าใจ และกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนการจัดการขยะทั้งในระดับครัวเรือนและระดับชุมชน กิจกรรมที่หนุนเสริมการจัดการขยะ ได้แก่

5.2.1 กิจกรรมการให้ความรู้ ความเข้าใจการคัดแยกขยะตามหลัก 3 Rs

เน้นการให้ความรู้พื้นฐานในการคัดแยกขยะ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการขยะ ลดการเกิดขยะตั้งแต่ต้นทาง ให้ปริมาณขยะที่จะต้องนำไปกำจัดลดลงเหลือน้อยที่สุดจนเป็นศูนย์

ภาพที่ 5.1 หลักการคัดแยกขยะและการจัดการขยะตามหลัก 3Rs

ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสัก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

ภาพที่ 5.2 การประชุมเชิงปฏิบัติการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการขยะในครัวเรือน
 ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสัก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

5.2.2 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเอง

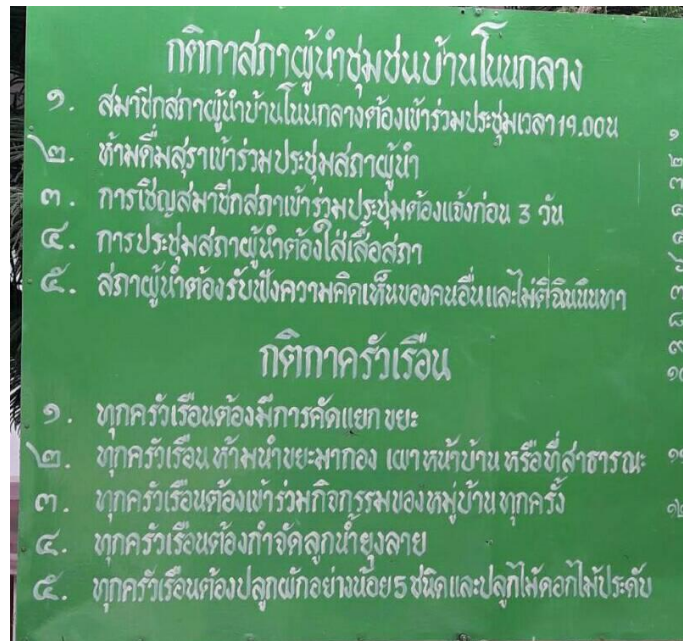
ชุมชนต้นแบบการจัดการตนเองจากบ้านโนนกลาง หมู่ที่ 2 ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ โดยมีต้นแบบโครงการ “บ้านสะอาดชุมชนน่าอยู่” ซึ่งได้รับรางวัลระดับจังหวัดมา 2 ปี ติดต่อกัน คือปี 2557 และ 2558 รูปแบบการจัดการตนเองของชุมชนบ้านโนนกลางเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน มีสภาหมู่บ้านทำหน้าที่บริหาร มีกติกา กฎระเบียบร่วมกัน ใช้ปฏิบัติร่วมกันในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนเป็นระเบียบและถนนหนทางและหน้าบ้านหลังบ้านสะอาด จากผลงานดังกล่าวหนุนเสริมให้ชุมชนบ้านโนนกลางมีความเข้มแข็งในการจัดการตนเองมีภาวะความเป็นผู้นำ สามารถที่จะแบ่งปันและแลกเปลี่ยนในเครือข่ายได้

ภาพที่ 5.3 ผู้นำบ้านโนนกลาง ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการขยะในครัวเรือน
 ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสังข์ อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

ภาพที่ 5.4 กฎระเบียบข้อบังคับของบ้านโนนกลาง ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ 5.5 กติกาสถาและกติกาศรัวเรือนของบ้านโนนกลาง ตำบลเมืองบัว อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์

5.2.3 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แนวปฏิบัติในการจัดการขยะและการคัดแยกขยะในครัวเรือน

ชุมชนต้นแบบจาก ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือองค์การบริหารส่วนตำบลป่าสังข์ บริหารจัดการ วางแผนและนโยบายเรื่องการจัดการขยะ ภายใต้โครงการหลักคือ “กองทุนขยะสะสมเงินทองคุ้มครองฉาปนกิจ” มีคณะกรรมการดำเนินงาน มีกฎระเบียบแนวปฏิบัติร่วมกัน มีเป้าหมาย ตัวชี้วัด การประเมินผลและผลตอบแทน ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2557 ปัจจุบัน ผลการดำเนินงานทำให้มีสมาชิกร่วมในกองทุกระบบทุกหมู่บ้านแต่ยังไม่ครบทุกครัวเรือน กิจกรรมเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะที่ถูกต้อง การลดขยะเป็นศูนย์ตั้งแต่ต้นทาง (Zero Waste) การใช้ประโยชน์จากขยะอินทรีย์และการแปรรูปขยะพลาสติก การขับเคลื่อนใช้วิธีการเข้าถึงและให้ความสำคัญกับชาวบ้าน โดยทีมบริหารและผู้นำชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านตามวิถีชีวิต เช่น งานศพ งานบวช งานบุญประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ ตลอดจนขอความร่วมมือกับชุมชนในการรณรงค์และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลป่าสังข์จัดกิจกรรมขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมดังกล่าว ยังสอดแทรกกิจกรรมการขับเคลื่อนการจัดการขยะกับวิทยาลัยผู้สูงอายุ เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ออกกำลังกาย และประดิษฐ์ผลงานจากขยะและวัสดุเหลือใช้ เช่น อุปกรณ์ช่วยออกกำลังกายทำจากขวดพลาสติกและเชือก ช่วยบริหารกำลังแขน มือ ปอดและระบบหายใจ

ภาพที่ 5.6 การนำเสนอการดำเนินงานของผู้นำ ตำบลป่าสัก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด
ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสัก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

5.2.4 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเลี้ยงไส้เดือนดินจากขยะอินทรีย์

ต้นแบบจากตำบลเมืองพล อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น เป็นการจัดการขยะอินทรีย์ โดยการนำไปเลี้ยงไส้เดือนดิน ให้กำจัดขยะอินทรีย์ ผลจากการเลี้ยงไส้เดือนทำให้ได้มูลไส้เดือนและน้ำมูลไส้เดือน ซึ่งเป็นปุ๋ยที่ดีนำไปปลูกพืชผักสวนครัว และต้นไม้ สามารถสร้างอาชีพและรายได้ให้กับเกษตรกรได้

ภาพที่ 5.7 การนำเสนอการเลี้ยงไส้เดือนดินของตัวแทนตำบลเมืองพล อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น
ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสังข์ อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

5.2.5 กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การแปรรูปน้ำหมักปุ๋ยชีวภาพ ปุ๋ยหมักและ ปุ๋ยอัดเม็ดจากขยะอินทรีย์

ต้นแบบจาก ตำบลป่าสังข์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านประกอบอาชีพเกษตรกรทำนาข้าวเพื่อลดต้นทุนการผลิต โดยการนำขยะอินทรีย์มาแปรรูปเป็นปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมักและปุ๋ยอัดเม็ดจากขยะอินทรีย์ ขยะอินทรีย์ที่ใช้ได้มาจากสมาชิกในกลุ่มคัดแยกขยะในครัวเรือนของตนและประชาสัมพันธ์ในหมู่บ้านหากต้องการทิ้งหรือกำจัดขยะอินทรีย์จะนำถังเปล่าไปให้แต่ละครัวเรือนรวมถึงบ้านที่มีงานบุญงานบวชหรืองานศพจะนำถังไปรองรับเก็บเศษอาหารเศษผักแล้วนำมารวมกันใส่ถังหมัก จึงทำให้กลุ่มมีขยะอินทรีย์พอเพียงต่อการแปรรูปปุ๋ยในแต่ละปี และยังได้รับการสนับสนุนทุนจากสำนักงานการพัฒนาพื้นที่อำเภอจตุรพักตรพิมาน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการกลุ่มและเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน จากผลการดำเนินงานทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตข้าวลงได้จากที่เคยเป็นหนี้ลดลงจนปัจจุบันการทำนาข้าวได้ผลกำไรมากขึ้นเป็นเท่าตัว นอกจากนี้ยังส่งเสริมอาชีพการผลิตปุ๋ยหมักและปุ๋ยอัดเม็ดขายให้กับสมาชิกและเพื่อนในชุมชนอีกด้วย ทำให้กลุ่มผู้ผลิตเป็นตัวแทนจังหวัดร้อยเอ็ดเข้ารับรางวัลรองชนะเลิศระดับประเทศ

ภาพที่ 5.8 การนำเสนอการดำเนินงานของกลุ่มแปรรูปปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ ตำบลป่าสังข์ อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด

ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสังข์ อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

5.2.6 กิจกรรมถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนแนวปฏิบัติและรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม

เป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน แบ่งกลุ่มระดมความคิดและนำเสนอแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งทุกคนจะได้ทบทวนความรู้ความเข้าใจสะท้อนความคิด ตลอดจนแนวคิดแนวปฏิบัติที่จะไปปรับและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในชุมชนของตนเอง และสุดท้ายมีการทำสัญญาประชาคมร่วมกันที่จะขับเคลื่อนการจัดการขยะไปด้วยกัน

ภาพที่ 5.9 การนำเสนอแลกเปลี่ยนบทเรียนของแต่ละกลุ่มที่ได้รับจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ
 ที่มา : โรงเรียนบ้านร่องคำวิทยา ต.ป่าสัก อ.จตุรพักตรพิมาน จ.ร้อยเอ็ด วันที่ 17-18 มีนาคม 2560

5.3 ถอดบทเรียนจากกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

5.3.1 กิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ

การอบรมการหาแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการขยะและการเพิ่มมูลค่าขยะมูลฝอยในครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ในวันที่ 18-19 มีนาคม 2560 มีผู้เข้าร่วม 62 คน จากตัวแทนพื้นที่ทั้ง 15 พื้นที่ พบว่า

ด้านเนื้อหา ในการจัดอบรม ผู้เข้าร่วมอบรมมีความเข้าใจเนื้อหา เนื้อหาครอบคลุม วิทยากรมีการถ่ายทอดที่ดี มีการสาธิตเข้าใจง่าย ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านความรู้ความเข้าใจ ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้ไปใช้ในการแยกขยะ เข้าใจวิธีกำจัดขยะที่ถูกวิธี และสามารถนำไปบูรณาการทางความคิดสู่การปฏิบัติที่ทำให้เกิดการพัฒนาดได้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านการนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ ผู้เข้าร่วมอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ถ่ายทอด แนะนำ และประยุกต์การบริหารจัดการขยะในครัวเรือน ในพื้นที่ของตนได้ ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

ด้านทัศนคติของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ผู้เข้าร่วมอบรมมีทัศนคติในกาบริหารจัดการขยะที่ดี ภาพรวมอยู่ในระดับดี

ด้านข้อเสนอแนะอื่นๆ ควรเพิ่มเวลาในการอบรมและศึกษาเรียนรู้จากศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ที่ปฏิบัติจริงในชุมชนที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน เพื่อที่จะได้รับความรู้มากกว่าชั้น การจัดสถานที่อบรมและดูงานได้เหมาะสม เข้าใจง่าย สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนได้เลย ชาวบ้านให้การต้อนรับเป็นอย่างดี อยากให้จัดโครงการเป็นรูปธรรมให้การอบรมอย่างต่อเนื่องและศึกษาดูงานเวียนไปทุกพื้นที่ภายในเครือข่าย หน่วยงานส่วนราชการ กลุ่มองค์กรเอกชน น่าจะมีส่วนร่วมในการผลักดัน ให้แก่ชุมชน เพื่อเสริมสร้างเกิดการกระตุ้น ชาวบ้านให้ความร่วมมือ มีการจัดประกวด หรือกิจกรรมที่ส่งผลให้ชาวบ้าน มีจิตอาสาร่วมแรงร่วมใจ ที่จะส่งผลให้กิจกรรมสำเร็จได้ และสนับสนุนงบประมาณ ให้กับพื้นที่ที่สนใจและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นที่สนใจ

และท้ายสุดต้องการให้ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ลงพื้นที่เพิ่มเติมองค์ความรู้ให้กับชุมชนสร้างความเข้าใจ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคนอย่างต่อเนื่องเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

5.3.2 การติดตามและการประเมินผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินการและการติดตามประเมินผลการดำเนินการ ระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือน ธันวาคม 2560 พบว่า มีโครงการ ทั้งในระดับนโยบายและระดับหมู่บ้าน เพื่อการขับเคลื่อนการบริหารจัดการขยะทั้ง 15 พื้นที่ ดังนี้

- 1) ให้ความรู้ การลดขยะและการคัดแยกขยะ
 - 2) อบรมทักษะฝีมือ เช่น การสร้างสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม แปรรูปผลิตภัณฑ์
 - 3) มีแผนโครงการต่อเนื่อง
 - 4) การถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น เต้าเผาขยะ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเศษวัสดุ
- เหลือใช้ รูปแบบการจัดการขยะที่ประสบผลสำเร็จ

นอกจากนี้ยังมี กิจกรรมต่างๆ เกิดขึ้น ได้แก่

รณรงค์การคัดแยกขยะที่ถูกรู้

กิจกรรมผ้าป่าขยะ

เดินรณรงค์ลดขยะ

ลดขยะลดโลกร้อน

ถนนสะอาด

อาสาทั่วโลก

แยก หยอด ยิ้ม

ธนาคารขยะ

ตลาดนัดขยะ

ประกวดสิ่งประดิษฐ์

5.4 สรุปบทเรียน

การจัดเวทีถอดบทเรียนและสรุปบทเรียนระหว่างวันที่ 17-18 พฤศจิกายน 2560 เป็นกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้นำและตัวแทนชุมชนทั้ง 15 พื้นที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ร่วมกัน ระดมความคิดและนำเสนอแลกเปลี่ยนกัน ซึ่งชุมชนได้สะท้อนบทเรียน ผลที่เกิดขึ้นและผลที่ได้รับ จากการวิจัยเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วม โดยสรุปบทเรียนเป็น 4 ประเด็น คือ 1) รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม 2) ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น 3) ปัจจัยสู่ความสำเร็จและปัจจัยหนุนเสริม 4) ข้อจำกัดและปัญหาอุปสรรค ดังนี้

5.4.1 รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม

รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม เกิดจากการระดมความคิดและสังเคราะห์ร่วมกันของชุมชนแต่ละพื้นที่ทั้ง 15 พื้นที่ ที่มีการปฏิบัติจนเกิดความสำเร็จในแต่ละรูปแบบหรือกิจกรรม ได้รวบรวมนำมาผานเรียงร้อยให้เกิดเป็นกระบวนการในรูปแบบของแนวปฏิบัติที่ทุกพื้นที่สามารถนำไป

ปฏิบัติหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมและบริบทพื้นที่นั้นๆ องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการขยะมีกระบวนการและแนวปฏิบัติ 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้

ก. รูปแบบระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่ดี

- 1) คนในชุมชน เช่น ผู้นำ ชาวบ้าน จิตอาสา ประชาญ์ พระ เยาวชน ผู้สูงอายุ และประชาชนในพื้นที่
- 2) หน่วยงานและองค์กรภายในพื้นที่ ทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น อบต. รพสต. สภ. (สถานีตำรวจภูธร) ผู้รับซื้อขยะ บริษัทห้างร้านในพื้นที่ โรงเรียน วัด รพ.สต. กองทุนสวัสดิการชุมชน ของ อบต
- 3) กลุ่มจิตอาสา เช่น อสม. เด็กและเยาวชน สตรี มือปราบขยะ ชมรมผู้สูงอายุ คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาชุมชน
- 4) ภาศึเครือข่ายภายนอกพื้นที่ เช่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สสส. สปสช. (กองทุนหลักประกันสุขภาพ) พัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด (พมจ) บริษัทห้างร้านภายนอกพื้นที่ สำนักงานอำเภอ เครือข่าย อบต./อปท.
- 5) นโยบาย กฎ กติกา ระเบียบ ข้อบังคับ ของชุมชน
- 6) แผนการขยายผล (ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ)
- 7) เครื่องมือ เช่น กิจกรรมการรณรงค์เพื่อขับเคลื่อน

วิธีการดำเนินการสร้างระบบและกลไกการขับเคลื่อนที่ดี

- 1) ทำความเข้าใจกับผู้นำ : หาแนวทางพัฒนา ปรับกระบวนการทัศน์
 - 2) ประชาสัมพันธ์ : ชี้แจง เหตุผล เป้าหมายและผลประโยชน์
 - 3) ทำข้อตกลงร่วมกันกับประชาชน
 - 4) อบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ
 - 5) ปลูกจิตสำนึก
 - 6) สร้างกฎ กติกา ระเบียบปฏิบัติ นโยบาย
 - 7) แต่งตั้งคณะกรรมการ (คณะทำงาน)
 - 8) มอบบทบาทหน้าที่ ในการดำเนินงาน
 - 9) การบริหารจัดการ เช่น การเก็บข้อมูล กำหนดเป้าหมาย มีตัวชี้วัด
- วิธีดำเนินการ ระยะเวลา การติดตาม และการประเมินผล
- 10) สร้างความสามัคคี/ความร่วมมือ การมีส่วนร่วม เช่น การจัดกิจกรรมร่วมกัน โดยอาศัยงานประเพณีในหมู่บ้าน เป็นกิจกรรมเชื่อมประสาน

- 11) หาแนวร่วมภาคีเครือข่ายที่มีเป้าหมายเดียวกัน
- 12) การติดต่อประสานงาน คณะทำงาน ประสานงานภาคีเครือข่ายเพื่อให้เข้าใจตรงกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ข. รูปแบบแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสม

- 1) ทำความเข้าใจกับชุมชน / คณะทำงาน
- 2) ให้ความรู้กับชาวบ้าน เรื่องประเภทของขยะ การลดขยะ การคัดแยกขยะและประโยชน์จากการคัดแยกขยะ
 - 3) การศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบ
 - 4) ประชาสัมพันธ์
 - 5) ประสานงานกับเครือข่าย
 - 6) ทำข้อตกลง สร้างกฎ กติการ่วมกัน
 - 7) จัดทำโครงการ ติดต่อผู้ซื้อ ทำกิจกรรม เช่น โครงการหมู่บ้านน่าอยู่ ธนาคารขยะ กองทุนขยะสะสมเงินทอง ตลาดนัดขยะ ฟ้าป่าขยะ ฯลฯ เป็นต้น
 - 8) กระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วม สร้างแรงจูงใจ เช่น เปิดรับสมาชิก ประชาสัมพันธ์ผลประโยชน์หรือสวัสดิการที่จะได้รับจากโครงการ เช่น สวัสดิการ รางวัล รายได้ ความสะอาดน่าอยู่ ทัศนียภาพของชุมชน
 - 9) รับสมัครสมาชิกเข้าร่วมโครงการ
 - 10) กำหนดจุดจัดเก็บและมีปฏิทินการจัดเก็บ ตัวอย่างการจัดเก็บขยะ เช่น
 - ขยะรีไซเคิล รับซื้อขยะจากแต่ละหมู่บ้าน จะมีปฏิทินการนัดรับซื้อ กำหนดวันที่รับซื้อขยะ เช่น เดือนละครั้ง
 - ขยะพิษ ใช้วิธีการแลกสะสมแต้ม ได้สบู่หรือผงซักฟอก กำหนดวันเก็บขยะพิษ รวบรวมส่ง อบต.เดือนละ 1 ครั้ง และ อบต.จะส่ง อบจ.ประมาณ 6 เดือนต่อครั้ง อบจ.จะนำไปกำจัดต่อที่ปลายทาง เช่น จ.สระบุรี หน่วยงานเอกชน
 - ขยะจากครัวเรือน จะมีการคัดแยกตั้งแต่ต้นทางคือจากแต่ละครัวเรือนโดยแยกตามประเภทของขยะใส่ถังแยก คือขยะอินทรีย์นำไปให้อาหารสัตว์เลี้ยง ขยะทั่วไปนำไปฝังและขยะรีไซเคิลรวบรวมไว้ขายเข้ากองทุนธนาคารขยะหรือกองทุนสะสมเงินทอง
- 11) ประสานงานหรือทำข้อตกลงกับผู้รับซื้อขยะ

ค. พัฒนากิจกรรมต่างๆ เช่น

ทำความเข้าใจตรงกัน

ศึกษาดูงาน
 โครงการกิจกรรม
 ประชาสัมพันธ์ รมรงค์
 อบรมให้ความรู้
 ทบทวนพัฒนาทักษะ
 รวมกลุ่ม
 พัฒนาต่อยอดการใช้ประโยชน์
 ประกวด แข่งขัน
 จุดนัดรวมขยะ
 จุดรวมขยะอันตราย
 นัดเวลาซื้อขาย
 การกำจัดขยะ

วิธีการดำเนินงานสร้างแนวปฏิบัติการจัดการขยะที่เหมาะสม

- 1) ประชาสัมพันธ์ นัดวันประชุม
- 2) ประชุมชี้แจงขั้นตอนการดำเนินงาน
- 3) เชิญวิทยากรจากพื้นที่ต้นแบบให้ความรู้
- 3) รับสมัครสมาชิก
- 4) ดำเนินการตามโครงการโดยคณะทำงาน
- 5) ติดตามและประเมินผล
- 6) รายงานผลการดำเนินงานให้สมาชิกทราบ
- 7) จัดสวัสดิการ คืนกำไรให้กับสมาชิก
- 8) พัฒนากิจกรรมให้ดีขึ้นและต่อเนื่อง

ค. รูปแบบการเพิ่มมูลค่าและการใช้ประโยชน์จากขยะ

- 5.1 รวบรวมข้อมูลจาก TCNAP และ RECAP และรายงานประจำปี เกี่ยวจำนวน
 คริวเรือน ประชากร กลุ่มแปรรูปสินค้าชุมชน ปริมาณขยะ ประเภทของขยะและ
 คุณสมบัตินำไปใช้ประโยชน์
- 5.2 อบรมเพิ่มทักษะการแปรรูปและเพิ่มมูลค่าขยะให้กับกลุ่มผู้สนใจ

- 5.3 ดำเนินการเพิ่มมูลค่า และแปรรูปผลิตภัณฑ์ ให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค หรือคนในชุมชน เช่น แปรรูปเป็นสินค้าที่สามารถสร้างอาชีพเสริมและรายได้ให้กับชุมชน
- 5.4 ออกร้านแสดงสินค้า ประชาสัมพันธ์ และจำหน่ายสินค้า
- 5.5 สร้างเครือข่ายใหม่หรือประสานงานเครือข่ายเดิม ขยายตลาด ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยน
- 5.6 ทบทวนและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพมากขึ้น เช่น ให้ได้มาตรฐาน มผช. มอก. หรือตรงกับความต้องการของผู้บริโภค และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของชุมชน

วิธีการจัดการการใช้ประโยชน์จากขยะ

- 6.1 สำรวจและรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและประเภทของขยะ
- 6.2 ประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มผู้สนใจ
- 6.3 สำรวจกลุ่มผู้สนใจ
- 6.4 จัดทำโครงการ ประสานงานเพื่อจัดสรรงบประมาณ ผู้ดำเนินการ วิธีการ
- 6.5 ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของโครงการ
- 6.6 ติดตาม ประเมินผล ของโครงการ
- 6.7 ออกร้าน แสดงสินค้าชุมชน
- 6.8 พัฒนารูปแบบสินค้าตามความต้องการผู้บริโภคและความทันสมัยกับการใช้ประโยชน์และให้มีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน
- 6.9 ประสานงานกับเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้

ง. ปัจจัยสู่ความสำเร็จในการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน

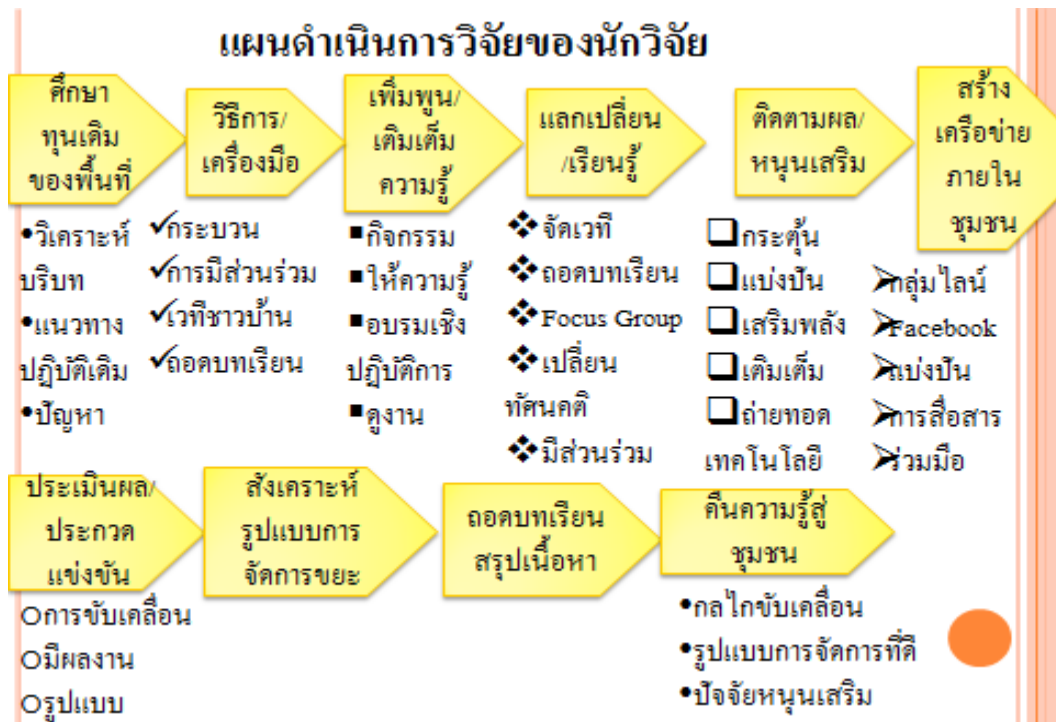
- 7.1 มีแผนและนโยบายที่ชัดเจน
- 7.2 มีเป้าหมายและตัวชี้วัดที่ชัดเจน
- 7.3 มีหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล
- 7.4 มีสภาชุมชน กรรมการและคณะทำงาน
- 7.5 ผู้นำเข้มแข็งและเห็นความสำคัญ
- 7.6 ชุมชนให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วม
- 7.7 มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนที่เอื้ออำนวย

- 7.8 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและมีเครือข่าย เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงเรียน วัดและสำนักงาน สิ่งแวดล้อมจังหวัด และผู้รับซื้อขาย
- 7.9 มีโครงการและกิจกรรม เช่น ธนาคารขยะ กองทุนขยะสะสมเงินทองคุ้มครอง ฅพานกิจ การแปรรูป ผลิตภัณฑ์จากขยะและเศษวัสดุทางการเกษตร กลุ่มแปรรูป ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยอัดเม็ดและน้ำหมักชีวภาพ
- 7.10 มีกฎกติกา ระเบียบแนวปฏิบัติ
- 7.11 ในชุมชนมีจิตอาสา
- 7.12 มีงบประมาณสนับสนุน

5.4.2 ปัจจัยหนุนเสริม

จากสังเคราะห์แผนดำเนินการของพื้นที่เป้าหมายกับแผนการวิจัย

5.4.3 ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

จากการศึกษาและการจัดกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพลังขับเคลื่อน ตามบริบทและวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภาพรวม มีดังนี้

1. **การหนุนเสริมนโยบาย** จากการร่วมเครือข่ายการจัดการขยะทำให้ทุกพื้นที่ที่มีโครงการและกิจกรรมตลอดจนกระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนไปได้เร็วขึ้น และเป็นไปตามเป้าหมายขององค์การบริหารส่วนตำบล ถึงแม้ว่าบางพื้นที่ที่เพิ่งมีการเริ่มดำเนินการก็ได้นำนโยบายและโครงการไปใช้ทำให้ลดขั้นตอนและลดเวลาดัง

2. **เกิดแรงผลักดัน** ทุกกิจกรรมมีส่วนผลักดันให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว มีพลังมีแนวร่วมเกิดความร่วมมือของคนในชุมชนลุกขึ้นมาผลักดันโครงการ กิจกรรม ขับเคลื่อนนรณงค์ไปได้ ซึ่งมีทั้งขับเคลื่อนไปได้เร็วและช้า เช่น กิจกรรมผ้าป่าขยะ ธนาคารขยะ ประกวดสิ่งประดิษฐ์ การแปรรูปปุ๋ย การแปรรูปวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร การแปรรูปผลผลิตจากพลาสติกและโลหะ การรวมกลุ่มของจิตอาสา การประยุกต์ใช้อุปกรณ์การออกกำลังกายของกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นต้น

3. **จุดประกายความคิด** จัดเวที การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้หลายพื้นที่จุดประกายความคิดนำไปใช้และนำไปต่อยอด ดังเช่น

3.1 การเลี้ยงไส้เดือนจากขยะอินทรีย์ทำให้ขยายพื้นที่ไปได้ 2 พื้นที่ได้แก่ ตำบลป่าสักข

และตำบลบ้านไผ่

- 3.2 การก่อสร้างธนาคารขยายขยายไป 1 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลเมืองพล
- 3.3 การรณรงค์ร่วมกับประเพณี เช่น ผ้าป่าขยะรีไซเคิล มีการขยายไปหลายพื้นที่ ได้แก่ ตำบลเมืองบัว เทศบาลตำบลสามแวง เทศบาลตำบลหนองตาด
- 3.4 การแปรรูปเศษผ้ากระถางดอกไม้ ขยายไป 1 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลบัวตูม
- 3.5 การแปรรูปเยื่อกระดาษจากใยกล้า ตำบลหนองพันทา
- 3.6 การแปรรูปใบยางทำกระทง ตำบลหนองพันทา
- 3.7 การแปรรูปผลิตภัณฑ์ตะกร้าจากกระป๋องโลหะและพลาสติก ได้แก่ ตำบลป่าสังข์ ตำบลเมืองแก
- 3.8 การตั้งกองทุนออมสิน ของโรงเรียนเด็กอนุบาล ตำบลบัวตูม
- 3.9 การประดิษฐ์เตาเผาขยะสำหรับครัวเรือน โดยตำบลหนองทุ่ม ได้ถ่ายทอดให้กับเครือข่ายภายในจำนวน 4 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลป่าสังข์ เทศบาลตำบลหัวช้าง ตำบลบ้านยางและตำบลเมืองบัว และนอกเครือข่ายอีก 1 พื้นที่ ได้แก่ ตำบลเหล่า อำเภอร่องเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งตำบลเหล่าได้นำไปขยายผลให้กับชุมชน โดยเริ่มจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

ส่วนพื้นที่ที่ยังไม่มีนโยบายหรือผลการดำเนินงาน เช่น เทศบาลตำบลหัวช้าง ได้เกิดจุดประกายที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมเดินรณรงค์คัดแยกขยะและการผลิตเตาเผาขยะสำหรับครัวเรือน และตำบลอุดมพร อำเภอู่เฝ้าไร่ ก็เกิดประกายความคิดอยากเรียนรู้และให้อบรมทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำไปรณรงค์และขับเคลื่อนในชุมชน นอกจากนี้ยัง

4. เกิดภาคีเครือข่าย จากกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้เกิดภาคีเครือข่ายกับ 15 พื้นที่ และอีก 2 พื้นที่ คือ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ องค์การบริหารส่วนตำบลเหล่า อำเภอร่องเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด

5. เกิดวิทยากรกระบวนการของชุมชน ทุกกิจกรรมในกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม เกิดการแลกเปลี่ยนความคิด ชุมชนกล้าพูด กล้าแสดงออกและหลายพื้นที่สามารถเป็นวิทยากรกระบวนการได้ ดังเช่น ตำบลหนองทุ่ม ชาวบ้านได้รับเชิญเป็นวิทยากรบรรยายสาธิต การประดิษฐ์เตาเผาขยะ ในครัวเรือนและตำบลเมืองบัว ผู้นำและชาวบ้านเป็นวิทยากรกลุ่มจัดการตนเองให้กับกลุ่มที่มาศึกษาดูงาน และยังเป็นตัวแทนอำเภอร่องเขาหลวงไปบรรยายในระดับจังหวัด เป็นต้น

5.4.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

จากกระบวนการวิจัย มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในภาพรวม สรุปได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 คือกลุ่มที่มีแรงขับเคลื่อนไปได้เร็ว โดยมีโครงการ กิจกรรมและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนและเกิดผลการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีและขับเคลื่อนไปได้เร็ว ส่วนใหญ่เกิดจากพื้นที่มีทุนเดิมของบริบทพื้นที่ เช่น ผู้นำเห็นความสำคัญ มีนโยบาย มีโครงการและมีการบริหารที่สอดคล้องกันทุกมิติทั้งหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน บริบทชุมชนและวัฒนธรรม ตลอดจนชุมชนให้ความร่วมมือและมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาเพื่อสุขภาวะที่ดีในชุมชน

กลุ่มที่ 2 คือกลุ่มที่มีแรงขับเคลื่อนไปได้ช้า เนื่องจากมีต้นทุนของบริบทพื้นที่น้อย เช่น ยังไม่มีนโยบายที่ชัดเจน ผู้นำยังไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควร ขาดการประชาสัมพันธ์และขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ก็ยังเกิดแรงกระตุ้นและจุดประกายให้เริ่มโครงการและแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ของตน

ก. ผลลัพธ์ที่เกิดกับชุมชน

- เกิดการกระตุ้น
- แรงผลักดัน
- จุดประกาย
- มีผลงาน
- ได้รับรางวัล
- มีความภาคภูมิใจ
- มีความมั่นใจที่จะสานต่อขับเคลื่อนต่อไป
- มีเครือข่าย
- ได้ความรู้และองค์ความรู้จากการร่วมวิจัย
- ได้รับการยอมรับ
- ได้เป็นชุมชนต้นแบบ

ข. ผลลัพธ์ที่เกิดให้กับนักวิจัย

- 1) ได้รับความรู้จากพื้นที่ เช่น กระบวนการสร้างกฎกติกาชุมชน การขับเคลื่อนนโยบาย โดยเชื่อมโยงกับวิถีชุมชนและวัฒนธรรมประเพณี
- 2) ประสบการณ์การวิจัยเชิงพื้นที่ทำให้เกิดพลังรักสิ่งแวดล้อม จิตสำนึก และรักบ้านเกิดเรียนรู้การประยุกต์ใช้ การแก้ปัญหาของวิถีชีวิตกับภูมิปัญญาและวิทยาศาสตร์ได้อย่างลงตัวยั่งยืน
- 3) เกิดความผูกพันมากกว่าการเป็นภาคีเครือข่าย

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน

ชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็ง มีเศรษฐกิจที่ดี มีความร่วมมือที่ดีต่อการดำเนินกิจกรรมเพื่อส่วนรวม ควรส่งเสริมให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทาง รวมถึงการแปรรูปขยะในลักษณะต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดรายได้และลดปริมาณขยะสะสมหรือขยะที่ต้องกำจัดทิ้ง มีการจัดตั้งสภาชุมชน เพื่อการกำกับดูแลและติดตามการดำเนินกิจกรรมอย่างใกล้ชิด โดยการให้ชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนด กฎ กติกา การตรวจสอบ การสร้างแรงจูงใจ สร้างขวัญ และกำลังใจต่อกัน

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยด้านการจัดการขยะร่วมกับชุมชน ผู้วิจัยอาจทำหน้าที่เป็นวิทยากรเพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการจัดการขยะในครัวเรือน ร่วมคิดและเสนอแนะแนวทางในการดำเนินการใดๆ ของชุมชน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมและเป็นผู้ตัดสินใจในการดำเนินการเอง นอกจากนี้ ยังมีบทบาทในการจัดกิจกรรมหนุนเสริมเพื่อให้ชุมชนมีความสนใจในการจัดการขยะ และเป็นผู้สังเกตการณ์บริบทในพื้นที่ เป็นส่วนหนึ่งในการสะท้อนจุดเด่นหรือจุดที่ควรพัฒนาในมุมมองของนักวิชาการและคนภายนอกชุมชนได้ อย่างไรก็ตาม การติดตามผลการดำเนินงาน ควรมีความต่อเนื่องและมีแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนแต่สามารถยืดหยุ่นได้ตามบริบทของพื้นที่ ทั้งในด้านเวลา การติดต่อประสานงานกับบุคคลหลายระดับ หลายองค์กร และการบริหารจัดการงบประมาณที่ควรมีความเหมาะสม นอกจากนี้การเริ่มต้นด้วยสร้างชุมชนต้นแบบด้านการจัดการขยะ จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนไปได้ดีอีกทางเลือกหนึ่ง ซึ่งในชุมชนอื่นๆ ได้เห็นผลที่เกิดขึ้นจริงทำให้แรงบันดาลใจในการเริ่มดำเนินการบ้าง และนักวิจัยจึงอาจมีส่วนร่วมในด้านการเป็นที่ปรึกษาด้านวิชาการในลักษณะอื่นๆ เช่น การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ การใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยให้การจัดการขยะมีประสิทธิภาพมากขึ้น การอบรมพัฒนาทักษะการเป็นวิทยากรให้กับชุมชนที่มีความพร้อมในการเป็นต้นแบบ เป็นต้น

6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) เทศบาลบริหารส่วนตำบลต่างๆ สามารถนำหลักการหรือวิธีการที่เกิดความสำเร็จหรือหมู่บ้านต้นแบบไปปรับใช้ในตำบลของตนตามความเหมาะสม โดยนำไปสร้างเป็นนโยบายหรือหนุนเสริมนโยบายที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น

2) หน่วยงานงานการบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดและบริหารโดยตรงกับชุมชนยิ่งทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการหากมีผู้นำเข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถเป็นผู้นำที่สามารถกำกับ ติดตาม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายได้ตามตัวชี้วัดได้จะเป็นการหนุนเสริมได้เป็นอย่างดี

3) เพื่อให้ดำเนินกิจกรรมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การทำงานเชิงบูรณาการกับโครงการอื่นๆ ที่หน่วยงานมีกำหนดอยู่แล้ว เช่น ภารกิจหลักของหน่วยงาน งานประเพณีต่างๆ รวมถึงงานเฉพาะกิจ เช่นงานศพ งานบวช งานบุญต่างๆ จะเป็นการช่วยให้ลดภาระงบประมาณ/เวลา และสามารถสร้างให้เกิดโครงการที่มีประโยชน์หรือผลกระทบที่เป็นรูปธรรมต่อชุมชนได้มากขึ้น